

і навіть вибір можливого. Це відбувається значною мірою завдяки залученості гри до оперування протилежними смислами (в їх перестановках, зміні місцями тощо), що допомагає прояснити смисли культури, людського вибору власної долі і ролі тут і тепер та в перспективі обрання нової (чи іншої) стратегії життєдіяльності. Адже гра допомагає людині не тільки ввійти в світ культури, випродукувати свій часо-простір, але й допомагає вийти за просторово-часову реальність, у світ трансценденції задля виявлення власних можливостей світотворення. Тому саме надлишковість гри, як відмічає Г.Гадамер, здатна виявляти саму специфічність людської культури, її відмінність від інших форм життя.

Отже гра як феномен культури виступає структурним елементом культури; сприяє здійсненню і розвитку креативних здібностей людей; вчить спілкуванню, бо гра поза спілкуванням неможлива (гра завжди передбачає "іншого"); навчає людину здатності виконувати різні функції в процесі гри; сприяє формуванню ієрархічної будови суспільства як способу поєднання, організації людської соціальності.

Саме завдяки таким ознакам гри як творчість, неутилітарність, свобода втілення здатності до імпровізації, комунікативність, вона постає істотним джерелом розвитку творчих здібностей людини в її само- і культуротворенні.

Список використаних джерел

1. Гадамер Х.-Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. Москва, 1988; 2. Финк Э. Основные феномены человеческого бытия // Проблема человека в западной философии Москва, 1988. С. 257-403; 3. Хейзинга И. Homo ludens. В тени завтрашнего дня. М., 1992; 4. Шиллер Ф. Письма об эстетическом воспитании человека. // Шиллер Ф. Статьи по эстетике. М.-Л., 1935;

ПАНЧУК Н.П.

кандидат психологічних наук, доцент

ПАНЧУК С.О.

студентка I курсу факультету іноземної філології

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ВПЛИВ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА НА СТАНОВЛЕННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Процес засвоєння ціннісних орієнтацій відбувається в процесі соціалізації - формуванні особистості як суб'єкта системи соціальних зв'язків. Процес інтерналізації базується на соціальних цінностях, нормах, установках, оцінних уявленнях у результаті взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу та виступає складовою частиною. В процесі навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти відбувається орієнтація на людиноцентризм, що сприяє тому, щоб результати діяльності оцінювалися справедливо та об'єктивно, без приниження гідності. Тому, у процесі взаємодії потрібно дотримуватися етичних норм, керуватися суспільними цінностями, зокрема такими, як чесність, альтруїзм, справедливість, доброзичливість, гуманізм, толерантність. В сучасних умовах російсько-української війни, в умовах військового стану, коли викладачі та студенти працюють у формі дистанційного навчання в електронній системі MOODLE, вказані цінності набувають особливої значущості.

Як структурний елемент особистості фахівця у процесі його професійного становлення, як система певних норм, прийнятих групою свідомістю, ціннісні орієнтації досліджуються О.Ф. Бондаренко, Л.В. Долинською, З.С. Карпенко, С.О. Ставицькою, Н.Ф. Шевченко, Н.В. Чепелевою, тощо. Проблеми справедливості присвячені наукові праці таких вчених, як Д. Арбах, О.О. Голинчик, К. Лейг, А. Маслоу, Д. Міллер, Ж. Піаже, З. Рубін, У. Стефан, М.

Шмідт. Питання взаємозв'язку справедливості з соціальними феноменами вивчали С. Брамс, Дж. Грінберг, Р. Гохен, М. Дойч, Дж. Мацумото тощо. Психологічними аспектами дослідження проблеми справедливості займався В.Б. Бучко. Психологічні особливості соціальної справедливості у педагогічній взаємодії досліджено Л.В. Ключек. Для науковців проблематичним виступає той факт, що сприймання справедливості є, по-перше, різнобічним, по-друге, часто сприймається крізь призму власних пріоритетних цінностей.

Інтеріоризація значущої діяльності і перехід її в ціннісні орієнтації та використання особистістю в якості регулятора соціальної поведінки проходить дві фази: соціальну орієнтацію та психологічну орієнтацію. При соціальній орієнтації суспільні цінності доводяться до свідомості з метою переорієнтації загальних психологічних характеристик. В цьому випадку особистість не виступає активним учасником орієнтації, на неї впливає хтось інший. При психологічній орієнтації спостерігається перебудова структури особистості, формування її ціннісних орієнтацій. Тут особистість виступає активною, є не тільки об'єктом впливу середовища, але і суб'єктом орієнтації. Психологічна орієнтація слідує за соціальною, її формування більш тривале та значно стійкіше, порівняно із соціальною. У студентів-випускників в процесі інтеріоризації суспільних цінностей педагогічної професії, спостерігається перехід соціальної орієнтації в психологічну, яка виражається в набутті майбутніми фахівцями потреби відкривати нове в своїй професії, пошуку можливості і засобів пізнавальної діяльності.

Виступаючи системоутворюючим фактором соціально активної позиції студентської молоді, ціннісні орієнтації впливають на вибір життєво-професійного шляху. Навчання у вузі проходить в юнацькому віці. Саме у першокурсників формується ставлення до навчальної діяльності, до майбутньої професійної діяльності, пошук життєвих планів, прагнення осмислити сучасні події, власне світорозуміння, активно продовжується «пошук себе», самоствердження, формуються якості професійного конкурентоспроможного сучасного фахівця. Життєва орієнтація, як один із видів ціннісної орієнтації, займає одну з центральних позицій у визначеному способі життя людей, закріплюючи в ньому ієрархію видів діяльності, залежну від об'єктивних умов.

Досягнення соціальної справедливості у взаємодії неможливе без ціннісного ставлення особистості до цього явища. Воно виступає як поєднання усвідомленої особистістю норми рівності щодо всіх людей і справедливого вчинку. Змістовно ціннісне ставлення особистості до соціальної справедливості презентується її ціннісними ставленнями до себе як до суб'єкта справедливих дій і вчинків та до людей, на яких такі вияви спрямовані.

В ході аналізу літературних джерел можемо сказати, що у вивченні проблеми справедливості великого значення має дослідження моделі морального розвитку особистості Дж. Ролза. Ідею неупередженості, яка виступає основною нормою справедливості, виокремив Дж. Адамс. А. Бандура робив акцент на застосуванні винагород і покарань людей за результати їхньої діяльності, вважав їх необхідними і важливими у життєдіяльності. А. Маслоу розглядав справедливість як вищу цінність, що сприяє самоактуалізації особистості.

«Справедливість – мораль та чеснота, вразливість як на суспільне добро, так і на суспільне зло. За Платоном, справедливість – це найвища чеснота, що утримує мужність, поміркованість та мудрість в повній рівновазі й гармонії («кожному своє»). В даному випадку мораль (лат. *moralitas*) – система неофіційних уявлень, норм та оцінок, що регулюють поведінку людей у суспільстві, практична реалізація положень якої забезпечується громадським осудом. Чеснота є рисою або властивістю, яка вважається морально доброю і, таким чином, оцінюється як основа моральних законів, принципів і цінностей» [4].

Справедливість розглядається в контексті моральних цінностей особистості. Зокрема, Л. Кольберг доводив що ставлення особистості до моральних ціннісних орієнтацій, серед яких є справедливість, впливає на рівень її морального розвитку [3].

Дж. Рест вважав, що саме справедливість має вирішальне значення у моральному розв'язанні особистістю складних ситуацій. Дж. Ролз, розглядав справедливість у контексті чесності, свободи, толерантності, терпимості, зобов'язань та обов'язків тощо. У ціннісних орієнтаціях проявляється стійке, соціально-зумовлене, вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ та ідеалів. Оскільки психіка виступає суб'єктивним відображенням дійсності, сприймання справедливості чи несправедливості може бути об'єктивним (відповідає дійсності, природному стану речей), а також суб'єктивним (не відповідає дійсності повністю або частково) [1].

В.Б. Бучко виділив серед причин виникнення об'єктивної несправедливості наступні [1]: непропорційний розподіл ресурсів, привілеїв, пільг; відсутність чітких критеріїв щодо розподілу ресурсів, привілеїв, пільг; наявність перешкод в реалізації своїх законних прав та інтересів; відсутність синхронізації норм з суспільними відносинами у часі; дискримінація; вибірковість (невідповідність) відповідальності за порушення чи невиконання обов'язкових норм; відсутність діяльності щодо відновлення об'єктивної несправедливості; дисбаланс у розвитку когнітивної та емоційної сфер; порушення базових норм, правил, домовленостей».

Серед причин виникнення суб'єктивної (уявної) несправедливості виокремлено наступні [1]: генетичні відмінності у пізнавальних здібностях суб'єктів; значне розшарування суб'єктів за потребами, бажаннями, цінностями, нормами; завищений рівень домагань та наявність об'єктивної неможливості їх досягти, відсутність достатньої діяльності для задоволення потреб; відсутність діяльності щодо самовдосконалення; відсутність рівноваги між емоційно-вольовою, когнітивною та мотиваційною сферами як системи стримувань та противаг; справедливі, але незрозумілі, непрозорі норми, цінності. Згідно В.Б. Бучко, об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення несправедливості викликають поведінку на її відновлення. Шляхи відновлення справедливості корелюють і моральним розвитком особистості на мікрорівні та моральним розвитком нації на макрорівні.

Згідно з теорією Л. Колберга, на розвиток моралі впливає рівень освіченості, спілкування, бажання отримати нагороду за гідну поведінку [3].

На основі проведеного аналізу психологічних підходів і теорій, ми беремо до уваги, що справедливість розглядається [2]:

- по-перше, як умова морально-етичного розвитку особистості, як результат об'єктивного осмислення життєвих реалій, як процес адекватного застосування винагород і покарань для корекції соціальної поведінки;
- по-друге, як вища потреба, мотив, цінність, що спонукають особистість до моральних виявів;
- по-третє, як складовий компонент моральності при вирішенні проблем соціального змісту;
- по-четверте, як емоційне переживання несправедливості у міжособистісних і соціальних взаємодіях;
- по-п'яте, як ціннісне ставлення до іншої людини, що сприяє самореалізації потенціалів та особистісного вдосконалення.

З метою вивчення рангового показника ціннісної орієнтації «справедливість» ми використали наступний набір життєво-професійних цінностей: «активне діяльне життя»; «життєва мудрість»; «здоров'я»; «цікава робота», «володіння методикою викладання»; «навчання у ВОЗ»; «матеріально забезпечене життя»; «наявність хороших та вірних друзів»;

«хороша атмосфера на роботі»; «суспільне визнання»; «пізнання»; «рівні можливості для всіх, справедливість»; «самостійність як незалежність у судженнях і оцінках»; «свобода як незалежність у вчинках та діях»; «щасливе сімейне життя (у батьківській родині)»; «творчість»; «впевненість в собі»; «розваги»; «спілкування з колегами, учнями, батьками учнів»; «відчуття безпеки, захищеності»; «виховання дітей»; «вдячність батьків за учнів»; «боротьба з труднощами»; «спілкування з однодумцями»; «любов до другої людини, секс»; «можливість бути самим собою, не кривити душею»; «любов до дітей»; «бажання залишити своєю роботою слід на землі»; «розуміння інших, любов до інших»; «реалізація та розвиток своїх здібностей»; «допомога дітям, батькам, чуйність»; «вміння розуміти дитину»; «пошук нових методів та засобів професійного зростання»; «почуття власної гідності»; «гарний зовнішній вигляд, охайність»; «майбутнє сімейне життя (окремо від батьків)».

В експериментальному дослідженні взяли участь студенти другого курсу історичного факультету, факультету фізичної культури та Навчально-наукового інституту української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Дослідження проводилось до початку російсько-української війни. Оскільки в дослідженні задіяні студенти різних факультетів, то нам було важливо виявити чи впливає на становлення соціальної справедливості специфіка факультету, майбутня професія.

В процесі контент-аналізу відповідей респондентів на основі рангового показника нами отримано наступні результати. Ціннісна орієнтація «рівні можливості для всіх, справедливість» отримала серед студентів історичного факультету середнє число виборів за рангом – 6.3 (при найвищому показнику – 8.6, найнижчому – 2.6); серед студентів факультету фізичної культури – 4.0 (при найвищому показнику – 9.0, найнижчому – 1.7); серед студентів Навчально-наукового інституту української філології та журналістики – 0.

Ціннісна орієнтація «почуття власної гідності» тісно пов'язана зі справедливістю. Вона отримала серед студентів історичного факультету середнє число виборів за рангом – 6.6; серед студентів факультету фізичної культури – 8.0; серед студентів Навчально-наукового інституту української філології та журналістики – 8.5. Як бачимо, «почуття власної гідності» є більш значущою ціннісною орієнтацією у порівнянні з «почуттям власної гідності». Оскільки значення результатів дослідження відрізняються на різних факультетах, то ми прийшли до висновку, що на становлення соціальної справедливості впливає специфіка факультету та обрана майбутня професія.

Таким чином, сприймання справедливості, як ціннісного ставлення до іншої людини, як складовий компонент моральності, залежить від рівня інтелектуального та морального розвитку особистості, її установок, досвіду, системи цінностей, емпатії, зовнішнього середовища тощо. До несправедливості з психологічної точки зору доцільним буде використання поняття не тільки сприймання, а й почуття. Чим вищий рівень свідомості – тим більша ймовірність відновлення справедливості конструктивним шляхом. Для уникнення застосування примусу для відновлення справедливості необхідно дбати про належний рівень розвитку моралі та свідомості у колективі, завчасно попереджати порушення загальноприйнятих справедливих норм, викликати внутрішню мотивацію та внутрішнє переконання особистості.

Список використаних джерел:

1. Бучко В.Б. Проблема справедливості: психологічний аспект / Збірник наукових праць РДГУ. Випуск 4, 2015. С.43-49.
2. Клочек Л.В. Психологія соціальної справедливості у педагогічній взаємодії / Автореферат дисертації ... доктора психол. наук.19.00.07 – пед. та вік. психологія. Київ, 2019. 45 с.

3. Kohlberg Lawrence The Philosophy of Moral Development. San Francisco : Harper & Row, 1981. 441 p.

4. Справедливість – Вікіпедія. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>

САМОЛЮК Н.М.

к.е.н., доцент

МІЩУК В.А.

здобувач освіти першого рівня

(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ДІАГНОСТИКА ТА РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК

В сучасних умовах розвитку економіки професійні знання і досвід найманих працівників не так цінуються роботодавцями, якщо вони не підкріплені розвиненими м'якими навичками (soft skills). Згідно з дослідженням, проведеним компанією Wonderlic, 93% опитаних роботодавців відзначили, що наявність soft skills у кандидата є важливим фактором при прийнятті рішення про його працевлаштування [1]. Зростання актуальності соціальних навичок підтверджує і проведений українськими сайтами з пошуку роботи (HeadHunter, Robota.ua) аналіз кваліфікаційних вимог до кандидатів на вакантні посади - найбільш затребуваними на ринку праці Україні виявилися комунікативні навички, критичне мислення, здатність до навчання, стресостійкість, цілеспрямованість, відповідальність, знання іноземної мови, знання технік продаж [2].

Як зазначає Л. Фамілярська «soft skills» являється соціологічний терміном, який характеризує перелік особистих характеристик, котрі пов'язані з ефективною взаємодією у процесі професійної діяльності: вмінням переконувати, знаходити підхід до людей, міжособистісним спілкуванням, веденням переговорних процесів, роботою в команді, особистісним розвитком, ерудованістю, креативністю, комунікаційною взаємодією, високим рівнем самоорганізації тощо [3].

Відтак, сьогодні у вирішенні проблеми становлення особистості професіонала, значна увага приділяється вивченню зв'язку придатності людини до професійної діяльності з її індивідуально-психологічними та особистісними характеристиками. Виявлено, що професійна придатність до освоєння і практичної реалізації діяльності залежить від ступеня розвитку, особливостей прояву та диференціальних характеристик різноманітних особистісних властивостей і якостей людини. При цьому, можна виділити низку особистісних якостей, професійно значущих для будь-якої професії в соціальній сфері, а саме: відповідальність, самоконтроль, вольова саморегуляція, емоційна стійкість, тривожність, комунікативні навички [4]. Варто відмітити, що Google до затребуваних особистісних характеристик також відносить комунікативні здібності та лідерські якості [1].

До комунікативних навичок, затребуваних сучасним ринком праці, відносять тактовність, інтелігентність, толерантність, вміння висловлювати свої думки та задавати питання, чути інших, створювати комфортні умови для бесіди. Тобто дані навички проявляються у здатності особистості знаходити спільну мову з іншими, як з допомогою мови так і невербально.

Soft skills працюють, як м'язи: що більше їх тренувати, то сильнішими вони стають. Однак, дуже часто люди не знають, які навички їм треба розвивати і як це робити. Тож насамперед варто проаналізувати затребувані на ринку праці м'які навички в розрізі